

DEL I

KAPITEL 15 AVLIVNING AV DJUR.....	3
A. Värdering.....	3
B. Avlivning.....	4
C. Provtagning m. m. i samband med avlivning.....	8
D. Skyddskläder och smittrening.....	8
E. Övervakning och rapportering av slakt/avlivning.....	9
F. Återupptagande av slakteriverksamhet.....	9

KAPITEL 15 AVLIVNING AV DJUR

Bestämmelser om avlivning av djur i samband med bekämpning av epizootisk sjukdom samt om värdering av sådana djur finns i

- epizootilagen (1999:657), K1,
- epizootiförordningen (1999:659), K2, och i
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2002:98) om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar, K3.
- Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2012:27) om slakt och annan avlivning av djur, L22

I detta kapitel finns bestämmelser och anvisningar om slakt och annan avlivning av djur då epizootisk sjukdom misstänks eller konstateras samt lämnas anvisningar om avlivningsmetoder som kan komma till användning vid avlivning i samband med epizootisk sjukdom.

Som bilaga till kapitlet finns PM gällande tänkbara metoder för avlivning av nöt, får och svin i samband med utbrott av epizootisk sjukdom. Dnr 31-476/08

A. Värdering

a. När beslut fattas med stöd av epizootilagstiftningen om avlivning av djur, har djurägaren rätt till ersättning för förlorat djurvärde. *15 § K1*

Värdering ska därför göras av de djur som avlivas. Värderingen utgör underlag för Jordbruksverkets beslut om ersättningens storlek. Se vidare kapitlet *Ersättning*.

b. Värderingen ska göras av värderingsmän, som Jordbruksverket utser efter förslag av länsstyrelsen. *9 § K2*

c. Över varje värdering ska värderingsmännen upprätta ett värderingsinstrument i fyra exemplar. För detta finns en särskild blankett (Jordbruksverkets blankett Epi 5) som används enligt följande.

- Två exemplar överlämnas till djurägaren (varav det ena senare ska användas vid ansökan om ersättning).
- Ett exemplar sänds med djurägarens påskrift till Jordbruksverket.
- Ett exemplar behålls av värderingsmännen.

Enligt text på blanketten

d. Om värderingsbesiktningen inte kan utföras före avlivningen, kan Jordbruksverket bestämma att avlivningen får ske ändå. I sådana fall ska den veterinär som Jordbruksverket utser att övervaka avlivningen anteckna de djur som avlivas och även notera övriga uppgifter av betydelse för värderingen, såsom djurens uppgivna

ålder, avelsvärde, produktionsförmåga samt deras kondition, eventuella sjukdomssymptom och andra uppgifter som bedöms viktiga för värderingen. 4 kap. 5 § K3

Kommentar: Det finns undantag från ovanstående när det gäller värdering av fjäderfä. Värdering av fjäderfä utförs i samråd med jordbruksverket och utförs ofta efter avlivningen. För vissa typer av fjäderfä, t.ex. värphöns, finns schabloner för värdering. Strutsar måste vägas i samband med avlivningen.

B. Avlivning

1. Förberedelser och inledande åtgärder

a. Beslut om avlivning av djur vid utbrott av epizootisk sjukdom fattas av Jordbruksverket. 8 § K1. I samband med detta övervägs och beslutas lämplig avlivningsmetod.

b. Innan avlivningen börjar ska

- nödvändig personal finnas på plats,
- värderingsbesiktningen har utförts om inte Jordbruksverket har medgivit att avlivningen får ske utan föregående värdering, och
- omhändertagande för oskadliggörande av avlivade djur om möjligt vara ordnad.

4 kap. 5 § K3

Kommentarer:

Innan avlivningen börjar bör dessutom

- eventuella inhägnader och samlingsfällor för indrivning av lösgående djur vara uppbyggda,
- infångning eller indrivning av lösgående djur vara avklarad, samt
- kontroll ske av att all apparatur och annan utrustning som behövs för avlivningen finns på plats och fungerar.

Det är lämpligt att djur med kliniska symtom avlivas först och svårhanterliga djur vid behov behandlas med lugnande medel om detta är möjligt.

Avlivning i en djuranläggning eller på ett annat ställe än ett slakteri

c. Då personal från ett slakteri ska medverka vid avlivning av djur på ett ställe utanför slakteriet ska den veterinär som Jordbruksverket utser att övervaka avlivningen lämna uppgifter till slakteriet och till Livsmedelsverkets officiella veterinär om

- var avlivningen ska ske,
- vilka djurslag som ska avlivas, och
- antalet djur av varje djurslag som ska avlivas.

4 kap. 6 § K3

Kommentar: Den övervakande veterinären och den som är ansvarig för verksamheten vid slakteriet bör också komma överens om vid vilken tidpunkt slakteripersonal och utrustning ska finnas på platsen där avlivningen ska ske.

Avlivning vid ett slakteri

d. Då ett slakteri ska användas för slakt eller annan avlivning av djur i epizootisammanhang ska den veterinär som Jordbruksverket utser att övervaka lastningen av djuren vid transporten till slakteriet lämna uppgifter till slakteriet om

- vilka djurslag avlivningen gäller,
- antalet djur av varje djurslag som ska avlivas, samt
- vid vilken tidpunkt djuren beräknas komma till slakteriet.

4 kap. 7 § K3

Kommentar: Den veterinär som övervakar lastningen av djuren bör försäkra sig om att också Livsmedelsverkets officiella veterinär på det mottagande slakteriet får uppgifter om djurslag, antal djur och beräknad tidpunkt för djurens ankomst till slakteriet.

e. När djuren kommit fram till slakteriet ska slakteriet meddela detta till den veterinär som övervakat lastningen på avsändningsplatsen. *4 kap. 7 § K3*

Ytterligare bestämmelser och anvisningar om åtgärder på slakteri som tas i anspråk för slakt eller annan avlivning av djur i epizootisammanhang finns i kapitlet *Åtgärder på slakteri*.

2. Avlivningsmetoder m.m.

Allmänt

a. Avlivningen ska ske på ett smittskyddsmässigt och djurskyddsmässigt godtagbart sätt. *4 kap. 2 och 3 §§ K3*

b. Arbetet ska utföras på ett sådant sätt att smittspridning i samband med avlivningen undviks. Av detta skäl ska helst en oblodig avlivningsmetod användas. *4 kap. 2 § K3*

Kommentarer:

I L22 anges vilka bedövnings- och avlivningsmetoder, för de flesta aktuella djurslag, som är tillåtna från djurskyddssynpunkt. De flesta av dessa metoder innebär avlivning genom avblodning. Dock sägs i *9 kap. 1§ L22* att en annan bedövnings- eller avlivningsmetod än de som nämns i föreskrifterna får användas vid bekämpning av smittsam sjukdom. Mot bakgrund av det har Jordbruksverket i *4 kap. 2 § K3* angivit sådana oblodiga avlivningsmetoder som kan vara användbara vid avlivning för att bekämpa en epizootisk sjukdom.

I de fall en avlivning med avblodning används i samband med utbrott av epizootisk sjukdom måste det ske på en plats där allt blod och avfall kan samlas upp och tas omhand på ett smittskyddsmässigt säkert sätt.

Djurskyddsbestämmelser för avlivning av odlad fisk finns i *8 kap. 25-27 §§ L22*

Oblodig avlivning

c. Exempel (1 - 7) på oblodiga metoder som kan bli aktuella att använda för avlivning av djur som är eller misstänks vara smittade av en epizootisk sjukdom (vilken metod som är lämplig att använda beror bl.a. på djurslag, djurstorlek och antalet djur som ska avlivas). 4 kap. 2 § K3

1) Avlivning med elektrisk ström

Djuret bedövas elektriskt eller mekaniskt. Därefter leds elektrisk ström genom hjärtat så att hjärtstillestånd inträder. Se även ”PM gällande tänkbara metoder för avlivning av nöt, får och svin i samband med utbrott av epizootisk sjukdom.”

Kommentar: Avlivning med elektrisk ström anses i dagsläget vara en lämplig metod att använda vid utbrott av smittsamma sjukdomar på gris, nötkreatur, ren, får, get och andra små idisslare.

2) Avlivning med hjälp av ryggmärgs sond (s.k. ”pithing”)

Djuret bedövas mekaniskt med bultpistol. Därefter förs en ryggmärgs sond genom hålet efter bultpistolen in i hjärnan och ner genom foramen magnum långt ner i ryggmärgen där den ”skruvas” in och ut så att hjärnstammen (andningscentrum) förstörs. Detta kallas ”fiddling” på engelska. En begränsad mängd engångssonder, av märket ”Pith-N-Plug” finns på Jordbruksverket. Dessa användes i stor utsträckning under mul- och klövsjuka-utbrottet i Storbritannien 2001. Metoden kräver skicklighet och övning på kadaver.

3) Avlivning med fri projektil (kula eller hagel)

Detta finns utförligt beskrivet i L 22 (SJVFS 2012-27). Med rätt skottvinkel förstörs hjärnstammen och djuret dör direkt, medan bultpistol (till däggdjur och ratiter) endast bedövar och måste åtföljas av avlivning, t.ex. med ryggmärgs sond.

4) Avlivning med hjälp av koldioxid (CO₂)

Djuret gasas ihjäl med koldioxid antingen i stallet eller i en sluten container.

Kommentarer:

Metoden används i dagsläget för avlivning av fjäderfä i samband med utbrott av smittsamma sjukdomar. När det gäller andra fjäderfä än höns och kalkon finns dock begränsad erfarenhet om användning av koldioxid.

Det är viktigt att gasavlivning av fjäderfä sker i utrymmen som är väl förslutna. Om metoden ska användas för stallavlivning måste alla fönster, dörrar, luckor, ventiler etc. vara väl tätade innan gasen släpps in i utrymmet. Alternativt kan avlivningen ske i en sluten container. Problemet vid användning av container är att djuren måste samlas in först.

För andra fjäderfän såsom kalkon, anka och gås kan samma avlivningsmetod användas som för höns. Dock kan svårigheter uppstå vid avlivning av utpräglade vattenfåglar som har förmåga att hålla andan, vilket kan påverka den tid det tar för fåglarna att förlora medvetandet. Man måste här vara mycket uppmärksam på att inte djurskyddsproblem uppstår.

5) *Avlivning med fågelbultpistol (Cash Poultry Killer, CPK)*

Jordbruksverket äger 3 st. av den krutpatronladdade versionen av dessa (CPK 2): de säljs i Sverige. Det finns även en pneumatisk version (CPK 1), lämplig för slakterier, som drivs av en luftkompressor med följaktligen snabbare omladdningstid. Till små fasanhönor och duvor rekommenderas det platta (mindre kraftiga) ”höns”- bulthuvudet för att minimera ev. blödningar. Till fasantuppar, änder, gäss och kalkoner rekommenderas det kraftigare, koniska bulthuvudet. Tillverkaren menar att fåglarna dör av skottet men halsdislokation tillämpas alltid efteråt i Sverige såsom efter bedövning genom slag mot huvudet med käpp. CPK-metoden har stora fördelar jämfört med käpp då det dels är lättare att placera CPK rätt, dels utdelas samma kraft från skott till skott jämfört med ett manuellt slag. Till fåglar är endast icke-penetrerande bultpistoler tillåtna. (7 kap 7 § L22) Fr.o.m. 2013 kan CPK även bli tillåten till slaktkanin p.g.a. EUs slaktförordning (EG 1099/2009)).

Observera att till ratiter (t. ex. struts) ska vanlig, penetrerande bultpistol användas, inte CPK.

Genom att använda CPK undviker man även de ovan beskrivna svårigheter med utpräglade vattenfåglar och koldioxid.

I mars 2011 använde vi CPK 2 vid en större avlivning av fasaner och tamduvor.

6) *Avlivning med hjälp av narkosmedel*

Denna metod är lämplig att använda för avlivning av mindre djur som t ex smågrisar som väger mindre än 20 kg och för avlivning av ”udda” djur som försöksdjur, djur i djurparker och hobbydjur. Även något större djur kan avlivas med avlivningsvätska om infångning och fixering av djuren i samband med injiceringen går att genomföra på ett sätt som är acceptabelt från djurskyddssynpunkt.

7) *Avlivning med hjälp av halsdislokation*

Halsdislokation är en tillåten metod att avliva fjäderfä som väger under 5 kg. Observera att fåglarna måste vara bedövade innan avlivningen. Fjäderfä med en kroppsvikt under 250 gram kan avlivas med denna metod utan föregående bedövning. Principen är att snabbt sträcka och vrida djurets hals. Halsdislokationen ska göras nära huvudet, inte långt ner mot bröstkorgen. Då separeras halskotorna, blodkärlen brister och djuret dör omedelbart av ryggmärgsskadan och syrebrist i hjärnan. Det finns olika metoder som kan användas beroende på fågelns storlek. Fördelen med metoden är att den kan utföras manuellt utan särskild utrustning. Dock är det en fysiskt ansträngande metod om det är många eller större fåglar. Det är viktigt att personalen har kunskap hur avlivningen ska utföras.

Kommentar: Observera att avlivning med hjälp av cyanväte inte längre finns tillgänglig i Sverige, inte minst av arbetarskyddsskäl

d. Avlivning ska utföras av personer som Jordbruksverket utser och som har särskild kunskap om avlivning av det aktuella djurslaget och om den metod som ska

användas. En avlivning som sker med en överdos av narkosmedel får bara utföras i närvaro av en veterinär. *4 kap. 4 § K3*

Kommentar: Det finns personer som fått särskild utbildning i att avliva djur enligt de metoder som anges ovan. Jordbruksverket har uppgifter om vilka dessa personer är och hur man får kontakt med dem.

3. Avlivning av vilt

a. Hägnat vilt och vilda, friströvande djur kan avlivas genom jakt, t.ex. inom ramen för en bekämpningsplan som Jordbruksverket utarbetar om det blir aktuellt att bekämpa en epizootisk sjukdom bland vilda djur.

b. Jordbruksverket beslutar om avlivning av vilt med stöd av 8 § 1 och 2 epizootilagen, K1, och kan i beslutet ange att avlivningen ska ske med skjutvapen. I beslutet bör då tas in bestämmelser om hur avlivningen av djuret ska ske som motsvarar de bestämmelser i jaktlagen och jaktförordningen som reglerar hur jakt får bedrivas (se t.ex. 27 och 31 §§ jaktlagen SFS1987:259 och 10 och 14 §§ jaktförordningen SFS 1987:905).

c. En person som har behörighet att jaga kan då anlitas att verkställa avlivningsbeslutet. I första hand bör jakträttsinnehavaren kontaktas.

C. Provtagning m. m. i samband med avlivning

a. Om Jordbruksverket bestämt att provtagning av djur ska ske i samband med att de avlivas ska en veterinär som Jordbruksverket utser ansvara för provtagningen om denna sker på annan plats än ett slakteri. *4 kap. 8 § K3*

Kommentar: Efter överenskommelse med Livsmedelsverket kan lämpligen Livsmedelsverkets officiella veterinär utses att ansvara för att provtagning sker på det sätt och i den utsträckning som Jordbruksverket bestämmer då avlivningen sker vid ett slakteri.

b. Medan avlivningen pågår ska den veterinär som ansvarar för provtagningen om möjligt anteckna de avlivade djurens identitet och antal samt på vilka djur prov har tagits. Uppgifterna ska skickas till Jordbruksverket med kopia till länsstyrelsen (länsveterinären). *4 kap. 8 § K3*

D. Skyddskläder och smittrening

Anvisningar om skyddskläder och smittrening finns i kapitlet *Skyddskläder och smittrening*.

a. Personer som medverkar vid avlivning av djur ska under arbetet bära särskilda skyddskläder och utföra smittrening i den omfattning som behövs för att hindra smittspridning. *6 kap. 3 § K3*

Kommentarer:

Skyddskläder behövs av flera skäl,

- dels för att hindra att personer som medverkar vid avlivningen förmedlar sig smittämne från besättningen och därigenom eventuellt bidrar till spridning av sjukdomen till andra besättningar, och
- dels i vissa fall för att skydda personalen från att själv bli smittad med sådana smittämnen som även kan angripa människor (t.ex. aviär influensa).

Dessutom behövs av arbetarskyddsskäl särskild skyddsutrustning för personal som arbetar med farliga ämnen i samband med t.ex. gasning av fåglar.

Personer som ska medverka vid avlivning i en djuranläggning eller på en annan plats än ett slakteri bör medföra två omgångar skyddskläder till platsen, var och en i tättslutande emballage.

En omgång skyddskläder (den rena) används under färd till och från platsen för avlivningen och den andra (den orena) vid arbete på den plats där djuren ska avlivas.

b. Slakteri och transportmedel som använts i samband med slakt eller annan avlivning i epizootisammanhang ska smittrenas när arbetet är avslutat och djurkroppar och allt annat som kan ha utsatts för den aktuella epizootiska smittan har tagits omhand och är bortforslat för att oskadliggöras. *4 kap. 9 § K3*

E. Övervakning och rapportering av slakt/avlivning

a. En veterinär som Jordbruksverket utser ska övervaka avlivningen. *4 kap. 10 § K3*

Kommentar: Om avlivningen sker på ett slakteri utses lämpligen Livsmedelsverkets officiella veterinär för denna uppgift efter överenskommelse med Livsmedelsverket.

b. Den veterinär som övervakat slakten/avlivningen ska skriva rapport om utförd slakt/avlivning på Jordbruksverkets blankett Epi 7 eller ett annat dokument som Jordbruksverket beslutar. Rapporten ska skickas till Jordbruksverket med kopia till länsstyrelsen (länsveterinären). Om avlivningen sker vid ett slakteri bör kopia även skickas till Livsmedelsverket. *4 kap. 10 § K3*

Kommentar: Bevis om att djur avlivats behövs, förutom för dokumentation av att beslutad avlivning utförts, även som underlag vid granskning av ersättningsanspråk.

F. Återupptagande av slakteriverksamhet

Ett slakteri som tagits i anspråk för slakt eller annan avlivning i epizootisammanhang får inte tas i bruk för ordinarie verksamhet förrän den eller de veterinärer som övervakat avlivning, smittrening och övriga åtgärder har intygat att

- avlivningen är avslutad,
- djurkroppar, avfall och allt material som kan vara smittförande har tagits omhand för oskadliggörande, samt att
- slakteriet, utrustning, transportmedel, personal och allt annat som kan ha utsatts för smitta har smittrenats.

4 kap. 9-10§ §, 6 kap 28§ K3

